

Шолшо эл, порымлык да гимн берг!

14-ше (3402) №,
2019 ий 6 апрель,
шуматкече.

ЯМДЕ-ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

«Пеш кертеш!»

61-ше номеран йочасадын изи мурызыжо-влак.

«Пеледше тукым» оласе конкурсыш ушнышо кажне йоча нерген тыге ойлаш лиеш. Таңасымаш 28 мартыште Йошкар-Оласе 11-ше номеран йочасадыште эртаралте. Олыкысо пеледыш гай койшо мотор марий вургеман нъога-влак сылне пайреммым пӧлеклышт. Таңасымашке моткоч шуко йоча ушнен! Нуно почеламутым марла ойлышт, шкетын я тӱшкан мурым мурышт, сылне марий сем почеш куштышт. Воспитатель да музыкым вӱдышӧ-влакын тыршымышт раш шижалте.

61-ше номеран йочасад гыч **Андрей Уткин** А.Гориновын «Лийза унана» почеламутшым пеш сылнын лудо. Ончышо-влак, рӱж совым кырен, «Пеш кертеш!» манын кычкырышт. Жюри изи рвезылан икой дене икымше верым пуыш. **«Незабудка» ансамбль** (65-ше №-ан йочасад) эрвелмарий куштымаш дене сенгышыш лекте. А муренже кузе кертыт! 38-ше номеран йочасадын воспитанникше **Елизавета Шишкина** (шолан снимкыште) ден 18-ше номеран йочасад гыч **Валерия Козлова** (пурла снимкыште) шкетын мурымаште икымше верым налыч. Ансамбль дене мурымаште 65-ше номеран йочасад ойыртемалте.

Л.ГРИГОРЬЕВА.

Авторын фотожо-влак.

1 апрель – Кайык-влакын тўнямбал кечышт. Кужэгер район Конганур школысо 3-шо классыште тунемше йоча-влак түрлө кайык нерген шуко ум пален нальыч. Виолетта Соколова ден Родион Егошин ача-авашт полшымо дене ыштыме шырчык омартам конденыт. Кайык пайрем пеш пайдале лие. Вес класслазе тунемше-влакынат шырчык омартам ышташ кумылышт лекте.

Э.А.РЫБАКОВА, туныктышо.

Ушныза!

* Почеламутым возка-льыше-влак «Сенгымашын поэзийже» всероссийский конкурсышко ушнен кертыт. Тудым Сенгымаш Тоштер (Москва) увертарен. Паша-влакым 1 июнь марте налыт.

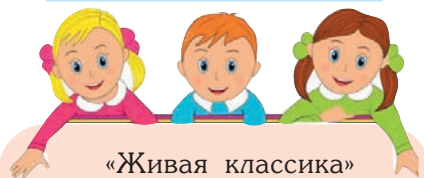
* 12 ияш деч кугурак-влак-лан «Поэзия Красного города» Йошкар-Оласе конкурсым увертарыме. «Поэзий» да «Авторский муро» тангас-влак улыт. Почеламутым да шке возымо мурым 1 октябрь марте колтыман.

Ялем

Мый Шүдымарий ялсоветыш пурышо Йырмарийыште илем. Документ почеш ял кок уремман. Ялыште кум памаш уло. Калык кок памаш гыч вүдым йўаш налеш. Кумшо памашым Йогрин памаш маныт. Ялна кугу, вес ийын корно лиеш.

Сева НИКИТИН.
Кужэгер район.

Ий
пеш вичкыж! Ий
ўмбака ида лек!

«Живая классика» всероссийский конкурсын регионсо туржо 9 апрельыште Йошкар-Олаште йоча да самырык-влакын усталык полатыштышт эртара-лтеш. Кум сенгышылан «Артек» тўнямбал йоча рўде-рыш путёвкым пуат. Тушто конкурсын финалже лиеш.

4-11-ше класслаште тунемше-влак, сочиненийым возымо мастарлыкдам Всероссийский конкурсышто тергыза. Уверым vks.edu.ru/ сайтыште ончыза. Марий Элыште 13 октябрь марте шуйна. Сочиненийым марла возышо-влак посна акчалтыт.

Сенгымаш

20-28

мартыште

Ижевскыште Юл кундем федерал округын шахмат дене чемпионатше эртара-лтын. 13 регион гыч 140 шахматист тангасен. Нунын коклаште Марий кугыжаныш университет пеленысе Сергей Карякинын шахмат школжын воспитанникше-влак лийыныт. Нуно кўкшө лектышым ончык-теныт: Максим Волков 2-шо верым налын, а Екатерина Насырова 3-шо лийын.

11 гыч 15 март марте Казаньыште «Татар йылмым да литературым эн сай туныктышо» конкурс эртен. Тушто Россий Федерацийын 11 кундемже гыч туныктышо-влак тангасеныт. Марий Эл Республик гыч Параньга район Куянкуво (Мерансола) школ-ын туныктышыжо Г.М.Сафина лауреат лийын.

Шарнена

Совет войскам Афганистан гыч лукмылан 30 ий теммым школыштына палемдышна. Историйым шарналтышна, почеламутым лудна, чонеш логалше муро йонгыш. Кугу Шале ял гыч воин-интернационалист Эдуард Николаевич Захаров нерген ойлышна. Школысо йоча ушем тудын лўмжым нумалеш. Мемориал онга воктек пеледышым пыштышна. Тыгаяк лўдды-мө, тале, шочмо элын ўшанле ўдыр-эргыже лийын кушкаш товатлышна.

Татьяна ТИМОФЕЕВА.
Морко, Купсола.

Йоча да самырык-влак-лан В.Х.Колумб лўмеш республикысе книга-гудо «Валентин Колумбым лудына» регион-влак кокласе акцияым увертарен. 30 май марте шуйна. Акций поэтын шочмо кечыжлан пөлекла-лтеш. Тўрыс уверым библио-текын сайтыштыже лудса.

Уремыште эше лум кия, а изи велосипедист-влак чарныде кудалыштыт. Кушто? Нуным 28 мартыште Йошкар-Оласе «Спартак» тазалыкым пенгыдемдыме да физкультур комплексыште ужаш лийын. «Лудыкшыдымылык орава» республиканский конкурсыш Марий Элысе чыла район да олала гыч латшым команде ушнен. Лу гыч латкок ияш марте удыр-рвезе тагасеныт. Параньга район Кугу Пумарий школ гыч Максим Лапин велосипед дене кудалышт моштымыжым ончыктен. «Тагасымаш тыланет мом пуа?» манын йодмемлан тыгерак вашештен:

Авторын фотожо.

Конкурс 40-ше гана эртаралтын.

Корнышто – самырык инспектор

– Корнышто вашлиялтше чарак-влакым эрташ йӱсӱ огыл ыле. Тунжӱ – правилым палыман. Илен-толын, машина дене кудалышташ тунемаш шонем. Тачысе тагасымаш икымше ошкыл лиеш. Конкурс кок кече шуйнен. Самырык инспектор-влак корнысо правилым палымыштым да илышыште кучылт моштымыштым, икымше вашкеполышым пуэн кертмыштым, чарак пангам тӱкыде, велосипедым вӱден моштымыштым ончыктеныт. Сеңгышыш Волжск олан командыже лектын. Марий Элын чапшым Российысе тагасымаште аралаш туналеш. Тудо Казаньыште эртаралтеш.

Е.ИВАНОВА.

Снимкыште: Кужэнгер район Йӱледӱр школын тунемшыже-влак Яна Виноградова, Алина Градобаева, Тимур Березин, Родион Иванов.

Йырвелым шымла

Сеңымаш

23-25 мартыште йырвелым шымлыше самырык эколог-влак Москвашке Всероссийский конкурсын финалышкыже погыненыт. Тушко Россий Федерацийын 78 кундемже гыч 400 еҥ ушнен. Нунын коклаште «Юннат», «Подрост», «Моя малая Родина: природа, культура, этнос», «Экология без границ» да шуко моло конкурсышто сеңгышыш лекше-влак лийыныт.

Волжский район Пӱтъял школын 10-шо классыштыже тунемше Георгий Ямбашев тиде конкурсын финалышкыже лектын. Самырык шымлызе диплом дене палемдалтын, «ЭкоТьютор» проектын сертификатшым налын.

В.А.ЯМБАШЕВА, биологийым да географийым туныктышо.

Шошо толын. Пушенгыште шырчык омарта кеча. Кече веселан онча. Шошым шокшо. Мыланем шошо – идалькын мотор жапше.
Лиза РАЗУМОВА. Медведево, Руэм.

Авторын сӱретше.

Марий калык акрет годсо йўлажым, усталыкшым, йылмыжым шочшыжлан арален. Кугезе тукымын переген кодымо поянлыкше – кушкын шогышо ўдыр-рвезе-влакын кидыштышт. Нунын сенымашыштым, паша лектышыштым «Самырык тукым» йоча усталык конкурсын республикысе йыжынже иктешлен. Тагасымаш 29 мартыште Национальный президент сымыктыш школышто эртаралтын. Республикысе түрлө район гыч толшо ўдыр-рвезе-влак шочмо-кушмо мландым моктеныт. Конкурс Марий Элын 100 ияш лўмгечыжлан пөлеклалтын.

– Марла ойлаш ида лўд. Марий лияш ида вожыл! – кугыен-влак йоча-влакым саламлымыштла ойленыт.

«Пелед, тўзлане, Марий Эл!» модын ончыктымо саламлымаш тагасышке 9 район гыч түрлө школ ушнен. Советский район Ёшнўр школын самырык артистше-влак икымше верымналыныт. Чакмарий школын (Звенигово район) усталык командыже кокымшо лийын. Морко район Волаксола школын тунемшыже-влак кумшо верыш лектыныт.

«Марий Эл – мыйын шочмо вер» сўрет конкурсышто 29 паша аклалтын.

I вер – Алина Павлова (Морко, Коркатово лицей);

II вер – Мария Денисова (Йошкар-Ола, 1-ше №-ан шк.);

III вер – Анна Крапивина (Оршанке шк.).

Шочмо мланде кўдынь

Моло фото-влакым https://vk.com/yamde_lii тўшкаште ончыза.

Шочмо кундемлан пөлеклалтше сценарий конкурсышто 23 туныктышо тагасен.

Советский район Кодам школышто марий йылмым да литературым туныктышо З.А.Беляева эн сай сценарийым возен.

Л.ГРИГОРЬЕВА.
Снимкылаште: Йошкар-Ола, Семёновко селасе 21-ше №-ан школ (кўшнө); Звенигово район Чакмарий школ. Авторын фотожо-влак.

«Айвика» дене түрлена

Акам дене коктын Красногорскийысе йоча усталык пўрт пеленысе «Айвика» кружокыш коштына. Марий түр деке В.В.Шишкина ятыр ий кумыланда. Кок ий жапыште мый сурт аралтышым, марий тувыран мерангым, марий түран солыкым түрленам. Кидпашамым түрлө конкурсышто ончыктенам, сенгыше радамыштат лийынам. Станыште вынерым куэнам. Ик могырым – тиде пеш онай, а вес могырым – неле паша. Кызыт шонем: кугезына-влак могай виян да чытышан лийыныт!

Ксения ИВАНОВА.

Звенигово, 2-шо номеран Красногорский школ.

Тўрыштө нине тамга-влак мом ончыклат?

Эре пырля

Мыйын эн лишыл йолташем – Вера. Ме тудын дене изи годсек келшена. Вера пешсылнын сўретла, вашке художественный школым тунемын пытара. Ме кажне каныш кечым пырля эртарена: киношко, театрыш, сўрет выставкылаш коштына. Кунам чоныштем шўлык, тудо кумылем нөлта. Верам мый моткоч пагалем.

Лиза МУРАВЬЕВА.

Медведево, Знаменский.

Юл кундем федерал округшто «Театральное Приволжье» фестиваль стартым налын. Тудо 130 наре студент театрым авалта. Тыят, пагалыме лудшына, школысо театрыште модат гын, йолташет-влак дене ушнен керта.

Öрша селасе книгагудышто библиотекарьлан Нина Фёдоровна Полушина (снимкыште) 13 ий паша мышта. Книга тўняшке пуртат, лекмет ок шу: чылажат ару, книга-влакым рат дене верандыме. Книга арня годым йочасадыш коштшо ўдыр-рвезе-влак воспитательышт Г.А.Чепайкина да Л.И.Халтурина дене пырля экскурсийыш миеныт. Нуно тиде кечым пеш вученыт, вет кугурак группысо йоча-влак «Ола чыве» ден «Йошкар упш» йомак-влакым модын ончыктеныт.

Р.Г.АНТРОПОВА.
Советский район.

Семўзгар-влак дене шокташ мом кучылтыт, палыза.

ПЕППИ ЛИЙЫНАМ

26 мартыште Шернур посёлкысо тўвыра полатыште районысо театр фестиваль-конкурс кокымшо гана эртен. Тушко йочасадыш коштшо-влак да тўнгалтыш класслаште тунемшешамыч ушненыт. Кажне команде йомакым ончыктен.

Тыгак кидпаша усталык конкурс лийын, сўрет-влакым акленыт. Фестивальым йомакысе герой-влак вўденыт: Пеппи Длинныйчулок (мый) да Щелкунчик (Кирилл Милютин). Ме чыланыштым Театрын тўнямбал кечыж дене саламленна да онай йомак тўняшке ўжынна. Ончышо-влак-клан моткоч келшен.

Катя РЫБАКОВА.
Шернур посёлко.

Театр номинацийыште сеныше-влак:

- 1-ше вер – Шернур посёлкысо «Вис-вис» йочасад ден Лажъял школ;
- 2-шо вер – Кукнур школ;
- 3-шо вер – Шўдымарий школ.

Шўм-чонем кана

Марий муро дене кана шўм-чонем. Марий мурым чотак йўратем. Мый тудым эр-касше шулен колыштам. Муро дене илем. Мом ышташ?!

Шкежат йўратем муралталын колташ, Коштам жапын-жапын «Юкечыш» мураш. Лектам кугу сценыш, колтем муралтен, Марий муро дене кана шўм-чонем.

Максим КИНДУЛКИН.
Национальный президент школ-интернат.

Кодшо номерыште йонылыш каен: Мария Кузьмина (снимкыште)

олмеш Яна Виногорован лўмжым ончыктымо. Мария «Рожкин лудмаште» Лидия Иксанован мутшылан возымо «Салам, школем» мурым пеш сылнын йонгалтарен да икымше вер дене палемдалтын. Ўдыр Йоча усталык пўртыш коштеш. Вокал урокым Татьяна Олеговна Телешева пуа. Тудо Советский район Ургаш лицейыште 80 наре тунемшым ушышо хорым вўда.

Н.СЕМЕНОВАН фотожо.

Йоча медициныште педиатр врач – ик эн кўлешан специальность, очыни. Кажне икшывым изинек йоча доктор эскера. Тиде профессийыш кузе толыт? Кө йоча годым шонен коштмо пашам ойыра, кө гын эмлызе династийым шуя..

Тазалык лук

Е.В.ВШИВЦЕВА Йошкар-Оласе кокымшо номеран йоча поликлиникиште пашам ышта.

– Елена Вениаминовна, молан врач профессийым ойырен налында?

– Родо-тукумыштем врач-шамыч лийын огытлы. А мый изинек доктор лияш шоненам. Садлан Морко район Коркатово лицейыш биолого-химический классыш тунемаш каenam. Школым тунемын пытарымеке, 2009-2016 ийлаште Ижевск оласе кугыжаныш академийыште шинчымашым погенам, умбакыже Йошкар-Оласе интернатурышто тунемынам. Врач профессийлан изинек шўман улмем тўналме корныштем вийым ешарен. Школышто тунемше-влаклан ойлынем: шонымашышкыда шуаш тыршыза, ида чакне. Пашам Козьмодемьянск олаште йоча консультацийыште тўналынам. Лу тылзе тушто пашам ыштымеке, Йошкар-Олаш кусенам. 2018 ий гыч Йошкар-Оласе кокымшо номеран йоча поликлиникиште участковый педиатрлан тыршем.

– Пашащтет эн йўсылан мом шотлет?

– Ойырен налме пашам моткоч йўратем. Садлан кажне эрдене пашаш куанен ошкылам. Йоча-влак тўрлў улыт, кажнын кумылжым савырен моштыман. Йолташ, психолог лияш перна. Шыман йодыштын, черым муын, диагнозым шындымек, икшыве писын эмлалтеш гын – сай. А кунам йоча эше изи, мо корштымыжым ойленат огеш мошто, тунам нелылык лектеш. Тыгай годым эн кугу энэртыш – ача-ава.

– Тений поснак шуко йоча ОРВИ але грипп дене черланыш. Республикыште карантиньмат март мучаште веле корандышт. Тыгай чер годым эн тўнжым мом палыман?

– Мыйын участкыштем грипп дене чер-

ланыше шагалрак лийын, тиде куандара. Кечеш 30-40 йочам ончем, тыгак ўжмаш почеш мўнгў коштам. Черланыше икшывым мўнгыштў шке гыч эмлыман огыл. Кумшо кечылан температур ок воло гын, врач дек мийыман але мўнгў ўжыктыман.

– Шуко ача-ава грипп деч прививкым ышташ кўлешлан ок шотло. Те врач семын мом каласеда?

Педиатр – йочан йолташыже

7 апрель – Тазалыкын тўнямбал кечыже.

– Прививкым обязательно ышташ кўлеш, молан манаш гын, прививкым ыштыдыме йоча чўчкыдын черлана. Прививкым ыштыктыше йоча черлана гынат, организмже черым куштылгын сена. Кугурак-влаклан тидым эреак шарныман.

Е.ИВАНОВА мутланен.

Скарлатин – кокырымо, тўрвычмў гоч шарлыше чер. Тыгак модыш, кўмыж-совла, шўргўштыш гоч вес енлан куснен кертеш. Йочасадыш коштшо йоча чўчкыдынрак черлана. Эн ончыч тиде чер начар иммунитетан енлан пижеш. 2-10 ияш икшыве коклаште вашлиялтеш. Скарлатин годым йочан умшавомыжешыже, вараже могыржо мучко тыгыде чўнча-влак лектыт. Температур 38-39 градус марте кўза. Вуй, логар коршатат, укшинчыкта. Черле йочам кум арнялан моло йоча деч корандат. Инфекций ынже логал манын, организм пенгыдемдыман. Кидым чўчкыдынрак шовын дене мушман, илыме верыш яндар южым пуртыман, витаминан кочкышым кочман.

Интернетыште пашам ыштыме правил-влак:

1.

Почто дене Word але Excel файл толын гын, почмо деч ончыч вируслан тергыза.

2.

Палыдыме сайттыш ида пуро.

4.

Пароль шотеш шарнен кодаш лийдыме цифр да буква-влакым шындыза.

3.

Парольдам нигўлан ида колто.

5.

Интернетыште иктаж-кў дене кутырымыда годым лўмдам ида ончыкто, псевдонимым (никым) кучылтса.

6. Иктаж-кў дене

Интернет гоч палыме лийында гын, кугыен-влак деч посна тудын дене вашлияш ида вашке.

7. Сетьыште

регистрацийым эрташ кўлеш гын, шке нерген нимогай уверым (информацийым) ончыктыман огыл.

8.

Интернетыште улшо кажне уверлан ўшанаш ок лий, йонгылыш але лўмын возен кертыт.

Мастар кид

Г. РУБЛЁВАН фотожо.

Параньга район Усола книгагудо пелен «Чинче пырче» кружокыш кажне рушарнян түрлө классыште тунемше ўдыр-валезе-влак коштыт. Галина Васильевна Рублёва мотор арвер-влакым ышташ тунукта. Йоча-влак открыткым, сувенир ручкам, атлас тасма гыч түрлө тўсан мотор пеледышым ышташ тунемыт. Утларакшым тасма дек шўмангыныт. Орхидейым, розам, крокусым ыштат. Аваштлан, коваштлан кумылын пўлеклат.

Кў шошым эн чыр?

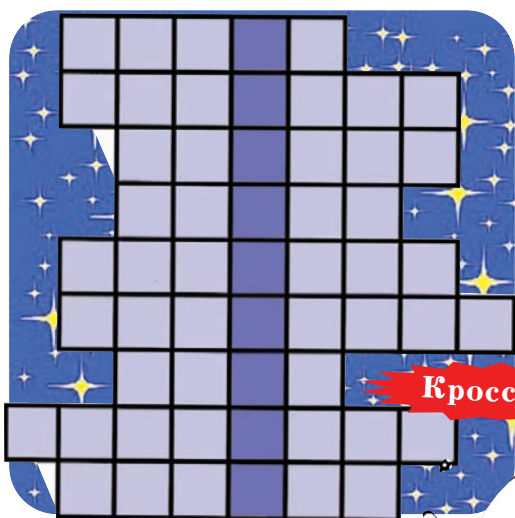
– Кў шошым эн чыр? –

йодыда гын,
Ойлем тыланда уло йўкын:
– Ом пале, товат, мый ом пале,
Пўртўс веле тидым пала.
Пушентге укшлаште ўрш гае
Шинчат пырыс-влак. Магырат.
Пўрткайык-влак, йўкым пуалын,
Окна ончылнем чиоклат.
Йоча-влак корем вўд воктене
Колталыт пуш-влакым ыштен.
Уна шырчык-влак эр эрдене
Мурат, шошылан йывыртен.
Вученыт моткоч

шуматкечым,
Уремыш вашкат чыланат.
Ончале чоян

шошо кече –
Ласкан каналташ тылана.

Эмилия ВАСИЛЬЕВА.
Звенигово, Нуктыж.

Кроссворд

12 апрель – Космонавтыкын кечыже.

1. Космосыш миен толшо пий.
2. Космический корабльым чоңышо конструктор.
3. Юрий Гагаринын чоңештыме корабльын дўмжў.
4. Марсын спутникше.
5. Тылзышке волен шичше совет аппарат.
6. Совет ўдыр-рамаш-космонавт.
7. Кече системесе планет.
8. Сандалык гыч волен вочшо кў.
9. Изи планет (диаметрже 1-2 километр).

Ангелина ПАВЛОВА.
Волжский, Сотнур.

Сўретым чиялте.

Индекс: Марий Элыште,
Пошкырт ден Татарстан
кундемлаште - П4696.
Тираж 1150 экз. Заказ 565.
Формат – А-4-8.
Директор-тўн редактор
Л.В.СЕМЕНОВА.

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Марий
Эл Республикысе культур, печат
да калык-влакын пашашт
шотышто министерстве, «Ямде
лий» газет» кугыжаныш уни-
тарный казна предприятий.

Газетым Массовый коммуникаций
сферыште да культур наследийым
аралымаште законодательством шук-
тен шогымым эскерыше Федеральный
службын Приволжский федеральный
округысо управленийыштыже регист-
рироватлыме.
Номер – ПИ №ФС 18-1999,
2005 ий 10 февральыште пуымо.

0+

Печатыш пуымо жап – 14-00,
фактически – 13-00

Авторын да редакцийын шонымашышт
тўрлў лийын кертыт. Се-
рыш-влак мўнгеш огыт колталт.
Ак – кутырен келшыме почеш.

E-mail: yamde_lii@mari-el.ru,
yamde_lii@mail.ru
Сайтын адресше: yamde-lii.pro,
Тел. 8(8362) 45-22-82(факс)

Газетым редакцийыште погы-
мо да верстатлыме, «СТРИНГ» ИПФ
ООО-што ямде оригинал-макет
гыч савыктыме. Типографийын
Строитель урем, 95. адресше: 424006, Йошкар-Ола,

Редакцийын да издательнын адресше:
424006, Йошкар-Ола, СССР
Вооружённый Вийын
70-ше идалыкше урем, 20 (почтовый)
Эгерўмбал Амстердам, 1
(фактический).

КОНКУРС!

Суртыштына шуко пеледыш кушкеш. Но тиде кушкылын пеледышыже эн ойыртемалтше. Лүмжө – **гиппеа-струм**. Тудын шочмо элже – Тропический Африке да Америке. Пеш мотор, кугу пеледышан. Тудым шоган дене шондат. Гиппеаструм кажне шошым йошкар пеледышыж дене мемнан чоннам куандара.

Снимкыште: Шернур посёлко гыч Костя ТУМЕР.

Кок икгай зонтикым кычалза.

Тортым кум вияш кореш дене «пұч». Кажне ужалыште ик роза дене лийшаш.

Кочкаш ямде

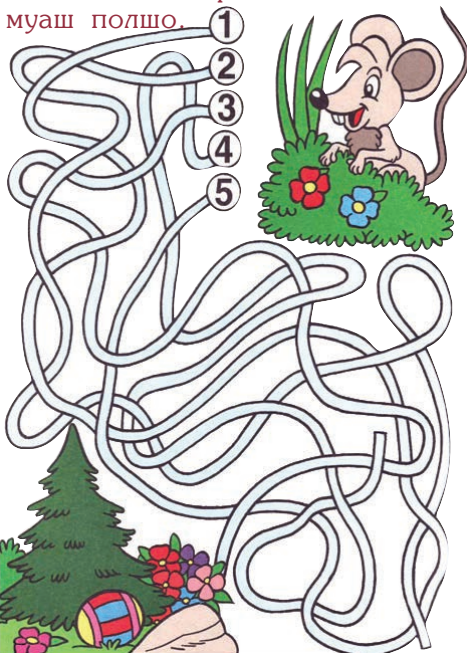
Мый авамын ыштыме кочкышыжым моткоч йоратем. Тудын шүржат, когыльжат, түрлө салатшат пеш тамле. Но мый авамын күэштме пончикшым эн чот йоратем. Пончик чевер, вужга лиеш. Күктен лукмеке, сакыр пудрым үмбақыже шавалта. Йылмем нелын колтем, шонем. Тунар тамле!

**Полина АЛЕКСЕЕВА.
Морко, Коркатово.**

Туныктышо математике урокышто пайлымаш нерген умылгара. Доскаш 2:2 возен шында.
– Йоча-влак, каласыза, тыге возымо мом ончыкта? – йодеш. Миклай:
– Ничья.

Коляигылан корным муаш полшо.

Изи неран, кугу шинчан йүд мурызо.

Газетым ыштымаште Интернетысе сүрет-влакым кучылтмо.

8 ойыртемым му.

